

MŰVÉSZETI MÉDIUMOK

Sebők Zoltán: *Médiумok és művészetek*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1982.

Sebők Zoltánt nem kell külön bemutatnunk az olvasónak, hiszen a modern művészet kérdéseit feszegető és annak kritikai értelmezését támogató cikkei, tanulmányai és esszéi már évek óta jelen vannak a sajtóban és a rádió műsorában. Nem egy kritikai munkája magyarországi folyóiratokban látott napvilágot. A kötet nélküli szerzők érvényesülését szolgáló Gemma Könyvek sorozatában tizenötödikként jelent meg Sebők azon elméleti-kritikai írásainak gyűjteménye, pontosabban válogatása, melyek korábban a legkülönbözőbb közlési lehetőségek útján kerültek nyilvánosságra. A *Médiумok és művészetek* ezért aránylag vegyes összetételű, de — szögezzük le azonnal — ez a körülmény nem akadályozta annak, hogy általa hiánytalanul kibontakozzék a szerző korszerű szellemisége, mindenkor azonosítható kritikai arculata.

A könyv lényegében két fejezetből áll; az első címe *Médiумok*, ezt követi a *Sejtések*, majd afféle zárószóként. A modern művészet önkritikája című esszé képezi a harmadik egységet.

A kötet címe bizonyos vonatkozásban megtévesztő, hiszen napjaink alkotói gyakorlatában a művészet és a médium jelenthet két különböző dolgot, de — egyre inkább — jelentheti ugyanazt is, mint például: copy art, body art, mail art, video art stb. Ezért helyenként érezhető a besorolás mesterségsége is. A pop és a képregény, a Matković-féle signalista sztríp, a kísérleti film vagy a művészi plakát elemzése esetében indokolt a csoportosítás, de például Goran Đorđević döntéseinek vizsgálata már kevésbé sorolható a *Médiумok* fejezetcím alá. És fordítva: a *Sejtések*hez csatolt küldeményművészeti reflexió inkább tartana igényt a mediális besorolásra. Ez utóbbi fejezetcím különben sem valami szerencsés, hiszen nincs különbség a két önálló részben alkalmazott elméleti-kritikai módszer gyakorlati demonstrálása között. Ha a *Sejtések* netán az elemzés módszerének intuitív részesezésére utal a racionális úton megközelíthető felismerésekkel szemben, úgy az intuitív megérzések, illetve megsejtések aránya a *Médiумok*nál sem kisebb az utóbbiánál.

A kötet súlyát egyrészt az adja meg, hogy Sebők túlnyomóan azokkal az időszzerű művészeti folyamatokkal foglalkozik, amelyekre nagymértékben jellemző a klasszikus művészetfogalom elvetése, a műtárgy anyagtalánítása, nem utolsósorban pedig egy olyan elméleti-kritikai gyakorlat meghonosítása, amely magának a művészetnek a létét és fogalmát kérdőjelezi meg. A szerző következetességére vall, hogy ezt az újfajta kritikai mércét, illetve megközelítési módot alkalmazza olyankor is, amikor hagyományos kifejezőeszközökről — szobrászatról, festészetről — értekezik. Sebőknek általában egy-egy alkotás vagy jelenség szolgál alapul,

hogy elmondja véleményét az aktuális alkotói erőfeszítések egyikéről; legtöbbször az egyesből indul az általános felé. Célja ilyképpen nem az objektív rendszerezés vagy egy szilárdan lefektetett koncepció folyamatos kibontakozása, hanem az egész láttatása az egyedien, a tipikusan keresztül. Művészetelméleti és művészetfilozófiai jártassága ezt lehetővé is teszi számára.

A kötet legfontosabb dolgozatát *A modern művészet önkritikája* című kistanulmány képezi, hiszen lényegében ennek a reflexiónak az értékrendjében találjuk meg az összes felvetett művészeti jelenség helyét és jelentőségét, rendszerbeli értékét. A vizsgálódás ügyesen jelzi a huszadik század művészetkritikájának kiteljesítése által megformálódott kritikusi magatartástípusok jellemét és módszerbeli tulajdonságait. Sebők két modellt különböztet meg, az új rendezővel követelő belső-kritikusit és a meglévőt körüljáró belső-kérdőzt. Ő maga — ezúttal — az utóbbit demonstrálja, holott felkészültsége és szenzibilitása által rendszerező, átértékelő és új normatívákat felállító elméletek lefektetésére is képes lehetne. Napjaink művészeti gyakorlatának néha egymással ellentmondó tendenciái és nyelvi-ideológiai kuszaságai már önmagukban is egy ilyen rendszerező mű megírására ösztönöznek kihívásként.

SZOMBATHY Bálint

AZ ELVITATÁS POETIKÁJA

Aleksandar Flaker: *Poetika osporavanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1982.

A hetvenes évek elején látott hozzá Aleksandar Flaker, ismert és népszerű zágrábi irodalomtudós (a „stílusformáció” fogalmának megalkotója, az ún. „farmernadrágos próza”, avagy *jeans-próza* kutatója) az irodalmi (és művészeti) avantgarde-nak mint „stílusformációnak” közelebbi (elméleti, történelmi, de főként komparatisztikai) meghatározásához, leírásához. Érdemes odafigyelni erre az évszámra: Opatija, 1971... Ott és akkor magyarországi és horvát irodalomtudósok „munkaértekezletet” tartanak, amelynek témája az „avantgarde irodalom”. Előzménye is van ennek az értekezletnek, Flaker is megemlíti: 1967-ben egy belgrádi összehasonlító irodalomtudományi értekezleten hirdeti Szabolcsi Miklós az avantgarde (és neoavantgarde) — miként Flaker mondja „a mi tudományos környezetünkben” viszonylag új — irodalmi és irodalomtörténeti fogalmát. Tehát a hatvanas évek végére és a hetvenesek elejére tehető a fogalom itthoni megjelenése és (nem túl gyors) elterjedése. Azonnal felmerülnek a fogalommal szembeni fenntartások is. Például már az abbáziai értekezleten, ahol Zdenko Škreb a fogalom „metafizikus” jellegének veszélyeire hívja fel a figyelmet és óva int a fogalomnak mint értékelő